

ВІДГУК

офіційного опонента Зімакової Лілії Василівни,
кандидата педагогічних наук, доцента, на дисертаційну роботу
Зубалій Алли Олександрівни
«Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування
творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами інтеграції
художньо-продуктивної та театральної-ігрової діяльності»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність дослідження. Сучасні трансформаційні процеси в українському суспільстві, зумовлені цифровізацією, глобалізаційними викликами, а також необхідністю збереження національної ідентичності в умовах воєнного протистояння, актуалізують потребу у формуванні особистості нового типу – творчої, гнучкої, здатної до самореалізації та продуктивної взаємодії з навколишнім світом. У цьому контексті особливої ваги набувають людиноцентричні дослідження в галузі освіти, спрямовані на розвиток внутрішнього потенціалу особистості, зокрема її творчих здібностей.

Науково-педагогічні розвідки проблеми розвитку творчості у дітей дошкільного віку мають тривалу традицію, однак у сучасних умовах вони набувають нових змістових акцентів. Актуальність дисертаційного дослідження Зубалій Алли Олександрівни посилюється також його практичною спрямованістю та безпосереднім зв'язком із професійною діяльністю авторки як керівника закладу дошкільної освіти та викладача закладу вищої освіти. Такий синтез управлінського, педагогічного та наукового досвіду дозволяє розглядати проблему не лише теоретично, а й крізь призму реальних викликів сучасної освітньої практики, зокрема підготовки майбутніх вихователів до роботи в умовах змінного освітнього середовища.

Важливим аспектом є те, що у дисертації шляхами розв'язання окресленої проблеми визначено інтеграцію художньо-продуктивної та театральної-ігрової діяльності як ефективного засобу формування творчих здібностей дітей. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям інтеграції змісту освіти, забезпечує цілісність розвитку дитини та сприяє активізації її емоційно-чуттєвої, когнітивної та діяльнісної сфер. Крім того, значущим є акцент на підготовці майбутніх вихователів як ключових суб'єктів реалізації освітнього процесу. Саме від рівня їхньої професійної готовності, здатності до творчої педагогічної діяльності, використання сучасних методів і форм роботи залежить ефективність розвитку творчого потенціалу дітей. У цьому контексті оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки педагогів постає як необхідна умова модернізації дошкільної освіти у напрямі інтеграції та творчості.

Отже, дисертаційне дослідження А.О. Зубалій є актуальним як у теоретичному, так і в практичному вимірах, відповідає сучасним викликам освітньої галузі та спрямоване на вирішення важливого науково-педагогічного завдання – підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей дошкільного віку в умовах сучасного освітнього простору.

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформульованих у роботі, їх наукова новизна.

Дисертантка здійснила систематизацію науково-педагогічних підходів до розуміння сутності професійної підготовки майбутніх вихователів, її змістового наповнення та організаційно-педагогічних умов. Позитивним є те, що авторка не обмежується описом існуючих наукових позицій, а намагається інтегрувати їх у власну концепцію дослідження.

Окремої уваги заслуговує аналіз досліджень із проблеми формування творчих здібностей дітей дошкільного віку. У дисертації представлено широкий спектр наукових підходів до розуміння феномену творчості, її психологічної природи та педагогічних умов розвитку. Авторкою враховано класичні (західні, радянські) та сучасні дослідження, що дозволило розглянути творчі здібності як складне інтегративне утворення, пов'язане з розвитком уяви, мислення, емоційної сфери, діяльнісного та морально-етичного досвіду дитини.

Позитивним є те, що дисертантка простежує еволюцію наукових поглядів на проблему творчості, аналізує її прояви у різних видах діяльності, зокрема художньо-продуктивній та театральній-ігровій. Це створює підґрунтя для обґрунтування інтегративного підходу, покладеного в основу дослідження. Водночас варто зазначити, що, окремі теоретичні положення могли б бути більш чітко структуровані (наприклад, у вигляді узагальнювальних таблиць або схем), що сприяло б кращому відображенню логіки наукового аналізу. Загалом джерельна база дисертації є достатньо репрезентативною (322 джерела, із яких 34 зарубіжні), а її опрацювання – системним і змістовним, що забезпечує належний рівень наукової обґрунтованості дослідження та створює надійну теоретичну основу для отриманих авторкою результатів.

У дисертаційному дослідженні А. О. Зубалій обґрунтовано та акцентовано увагу на наявності низки суперечностей, що об'єктивно існують у сучасній системі дошкільної та вищої педагогічної освіти на декількох рівнях, зокрема: *соціально-економічному рівні* – між суспільним запитом на підготовку майбутніх вихователів, здатних формувати творчі здібності дітей старшого дошкільного віку засобами інтеграції художньо-продуктивної та театральній-ігрової діяльності, і реальним станом підготовки таких фахівців у закладах вищої освіти; *соціально-педагогічному рівні* – між орієнтацією на інтеграцію в процесі підготовки майбутніх вихователів і традиційними змістом, формами та методами професійної підготовки; *теоретико-методологічному рівні* – між посиленням вимог до підготовки майбутніх вихователів, здатних формувати творчі здібності дітей старшого дошкільного віку засобами інтеграції художньо-продуктивної та театральній-ігрової діяльності, та недостатнім теоретико-методичним забезпеченням цього процесу в умовах закладів вищої освіти; *особистісно-професійному рівні* – між зростанням ролі закладів вищої освіти у підготовці майбутніх вихователів до означеного виду професійної діяльності та недостатньою готовністю частини викладацького складу до реалізації сучасних освітніх запитів; *технологічному рівні* – між потребою в глибокій інтеграції змістового, технологічного й методичного складників у процесі вивчення дисциплін фахової та практичної підготовки і нерозробленістю механізмів її забезпечення.

Виходячи з окреслених суперечностей, авторкою вмотивовано визначено та сформульовано наукову мету дослідження, яка полягає у теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Зазначена мета конкретизована у низці взаємопов'язаних завдань, що забезпечили логічну послідовність і цілісність наукового пошуку.

Ступінь наукової обґрунтованості результатів дослідження підтверджується ґрунтовною теоретико-методологічною базою, що охоплює сучасні положення педагогіки, психології, теорії та методики дошкільної освіти, а також відповідні нормативно-правові документи. Вибір методів дослідження є адекватним поставленій меті та завданням, що забезпечило достовірність і валідність отриманих результатів. Експериментальна частина дослідження реалізована на належному науковому рівні, із дотриманням логіки педагогічного експерименту, що включає констатувальний, формувальний і контрольний етапи, а також застосуванням методів кількісного та якісного аналізу результатів.

Теоретико-методичні пошуки дисертантки привели до отримання результатів, що характеризуються належним рівнем наукової новизни. Зокрема, у роботі вперше: комплексно розглянуто проблему підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами інтегрованої художньо-продуктивної та театральної діяльності; визначено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей старших дошкільників у процесі інтегрованої діяльності; сформульовано критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами інтегрованої художньо-продуктивної та театральної діяльності; уточнено сутність поняття «готовність майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку», її структуру та зміст у контексті інтегрованого підходу; удосконалено зміст, форми і методи професійної підготовки майбутніх вихователів, спрямовані на розвиток їхньої здатності до організації інтегрованої художньо-продуктивної та театральної діяльності; набули подальшого розвитку наукові уявлення про формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку, зокрема в умовах інтеграції різних видів діяльності.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження є науково обґрунтованими, логічно виведеними та достатньо аргументованими, а їх новизна і теоретична значущість свідчать про вагомий внесок авторки у розвиток теорії та методики дошкільної освіти.

Структура і зміст дисертації. Дисертаційне дослідження виконано у традиційній науковій структурі, загальним обсягом близько 280 сторінок, із яких понад 194 сторінок становить основний зміст. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (322 найменувань) та додатків.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання роботи, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію та

впровадження результатів дослідження. Методологічні засади та комплекс використаних методів дослідження логічно інтегровані в основний зміст роботи та конкретизовані відповідно до етапів педагогічного експерименту (констатувального, формувального, контрольного), що свідчить про цілісність і продуманість наукового пошуку.

У першому розділі **«Теоретичні аспекти підготовки майбутніх вихователів дошкільної освіти до формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами інтеграції художньо-продуктивної та театральньо-ігрової діяльності»** здійснено ґрунтовний аналіз наукових джерел із філософії, психології та педагогіки, що дозволило авторці комплексно підійти до розкриття досліджуваної проблеми. Зокрема, у розділі:

- здійснено ретроспективний аналіз наукових підходів до проблеми формування творчих здібностей дітей старшого віку, що охоплює класичні (П. Енгельмейера, Т. Рібо, С. Грузенберга, Л. Виготського та ін.) та сучасні (Дж. Гілфорда, Е. де Боно, Р. Стернберга і Т. Лубарта, Г. Гарднера, А. Маслоу і К. Роджерса) психолого-педагогічні концепції творчості і професійну підготовку майбутніх педагогів (І. Беха, В. Сухомлинського, І. Зязюна, Ю. Бабанського, А. Богуш, Л. Зданевич та ін.);
- розкрито сутність феномену творчості та творчих здібностей особистості, їх психолого-педагогічну природу;
- уточнено зміст базових понять дослідження, зокрема «творчі здібності дітей старшого дошкільного віку», «інтеграція» тощо;
- проаналізовано особливості розвитку творчості у дітей дошкільного віку з урахуванням їхніх вікових та індивідуально-психологічних характеристик;
- обґрунтовано потенціал художньо-продуктивної та театральньо-ігрової діяльності як ефективних інтеграційних засобів розвитку творчих здібностей дітей;
- висвітлено сучасне програмно-методичне забезпечення дошкільної освіти у контексті досліджуваної проблеми.

Аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених дозволив авторці систематизувати існуючі підходи до розуміння творчості як інтегративної якості особистості, що формується в діяльності, взаємодії та емоційно-ціннісному досвіді дитини. Позитивним є те, що дисертантка не обмежується лише констатацією існуючих підходів, а здійснює їх критичне осмислення та узагальнення, що стало підґрунтям для подальшого визначення власної наукової позиції.

Водночас варто зазначити, що перший розділ вирізняється значною насиченістю теоретичним матеріалом, що, з одного боку, свідчить про глибину опрацювання проблеми, а з іншого – подекуди ускладнює виокремлення авторської позиції серед великого обсягу узагальнених підходів. Разом із тим, це не знижує загальної наукової цінності проведеного теоретичного аналізу. Отже, перший розділ дисертації має самостійне наукове значення, забезпечує теоретичне підґрунтя дослідження та логічно підводить до розроблення методичних аспектів підготовки майбутніх вихователів, що розглядаються у наступних розділах роботи.

У другому розділі **«Процес підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей старших дошкільників засобами інтегрованої діяльності»** на основі аналізу науково-педагогічних досліджень у галузі професійної підготовки педагогів та розвитку творчості дітей дошкільного віку авторкою розроблено й теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей старших дошкільників засобами інтеграції художньо-продуктивної та театральньо-ігрової діяльності. У цьому контексті авторкою на високому рівні:

- проаналізовано психолого-педагогічні джерела з проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку та дано сутнісну характеристику базовим поняттям «професійна підготовка», «професійно-педагогічна підготовка», «готовність», «готовність майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку», «педагогічна інтеграція» тощо;
- здійснено ґрунтовний аналіз сучасного нормативного та програмно-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільної освіти у контексті досліджуваної проблеми, що дозволило виявити відсутність у останніх досвіду інтеграції в цілісній професійній моделі;
- конкретизовано мету та завдання підготовки майбутніх вихователів, визначено її цільовий, теоретико-методологічний і процесуально-технологічний блоки, що дозволило вибудувати логіку формування професійної компетентності у досліджуваному аспекті;
- розроблено критерії, показники та рівні готовності майбутніх вихователів до формування творчих здібностей старших дошкільників засобами художньо-продуктивної та театральньо-ігрової діяльності.

У третьому розділі дисертації **«Експериментальне дослідження підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами інтеграції художньо-продуктивної та театральньо-ігрової діяльності»** представлено результати дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на перевірку ефективності теоретично обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів ЗДО до формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Структура експериментального дослідження є логічно вивіреною та відповідає класичній моделі педагогічного експерименту, що включає констатувальний, формувальний і контрольний етапи. Такий підхід забезпечує цілісність дослідження та дозволяє простежити динаміку змін у рівнях сформованості готовності майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей.

На констатувальному етапі авторкою здійснено ґрунтовну діагностику вихідного рівня сформованості досліджуваного феномену за визначеними у попередньому розділі критеріями, показниками та рівнями сформованості готовності, що дозволило отримати об'єктивну картину стану проблеми та окреслити напрями подальшої роботи.

Формувальний етап дослідження заслуговує на особливу увагу, оскільки саме тут реалізовано авторську модель підготовки майбутніх вихователів (п.3.2). У процесі експериментальної роботи впроваджено комплекс організаційно-педагогічних умов, методів і форм роботи, спрямованих на розвиток у студентів здатності до організації творчої діяльності дітей шляхом інтеграції художньо-продуктивної та театральної-ігрової діяльності (с.144-176 дисертації). Важливо, що формувальний вплив має системний характер і охоплює різні аспекти професійної підготовки – від мотиваційного до діяльнісного і рефлексивного.

Позитивною рисою є використання різноманітного діагностичного інструментарію, що включає як кількісні, так і якісні методи оцінювання результатів. Це дозволило авторці не лише зафіксувати зміни у рівнях сформованості готовності, а й проаналізувати їх змістовне наповнення.

На контрольному етапі експерименту підтверджено ефективність запропонованих педагогічних умов, що засвідчується позитивною динамікою показників у експериментальних групах порівняно з контрольними (рис. 22, табл. 3.17 на с.195 дисертації). Отримані результати мають статистичне підтвердження, що підвищує їх достовірність і наукову значущість (за критерієм Стьюдента – табл. 3.18 на с. 196 дисертації).

Важливим є те, що результати експериментальної роботи не обмежуються лише кількісними показниками, а супроводжуються їх змістовною інтерпретацією та ілюстрацією (таблиці, діаграми, гістограми), що дозволяє глибше зрозуміти сутність змін, які відбулися у процесі підготовки майбутніх вихователів.

На увагу заслуговує розроблення та змістове наповнення освітнього процесу підготовки майбутніх вихователів, зокрема впровадження тематичних модулів і навчальних блоків, орієнтованих на розвиток творчості дітей через інтеграцію зазначених видів діяльності. Авторкою запропоновано широку систему педагогічного інструментарію, що сприяв формуванню у студентів умінь організовувати художньо-продуктивну та театральну-ігрову діяльність дітей.

Позитивним є те, що у роботі представлено різноманітний спектр форм і методів підготовки майбутніх вихователів, зокрема: систему інтерактивних занять, тренінгів, віртуальних екскурсій, майстер-класів, практичних вправ, творчих завдань, творчих проєктів, моделювань педагогічних ситуацій, що орієнтовані на розвиток креативності як у студентів, так і у дітей дошкільного віку. Особливої уваги заслуговує акцент на інтеграції художньо-продуктивної та театральної-ігрової діяльності як засобу формування творчих здібностей дітей, що розглядається авторкою як цілісний системний педагогічний механізм, здатний забезпечити гармонійний розвиток емоційної, когнітивної та діяльнісної сфер особистості дитини.

Разом із тим слід відзначити, що, попри загальну змістову насиченість розділу в частині опису впровадження організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів (п. 3.2), окремі його фрагменти характеризуються надмірним обсягом теоретико-описового матеріалу, зокрема щодо положень психологічної безпеки (за Т. Пухаревою, с. 145–146) та сутності особистісно орієнтованого підходу у формуванні професійних якостей (с. 148–151).

Водночас представлений спектр тематичних блоків, форм і методів підготовки майбутніх вихователів потребує більш структурованої та ієрархізованої подачі у межах матриці професійної підготовки, що дозволило б чіткіше простежити логіку їх добору та обґрунтувати ефективність використання в окремих освітніх компонентах. Водночас доцільним видається конкретизувати зміст процесуально-технологічного блоку, зокрема шляхом представлення переліку тем, інтегрованих у зміст психолого-педагогічних дисциплін (педагогіки, психології, методик розвитку дітей дошкільного віку), а також наведення прикладів тем спеціального курсу / вибіркової дисципліни. Така деталізація сприяла б більш чіткому розумінню механізмів реалізації запропонованої моделі та посиленню її практичної спрямованості.

Крім того, доцільним є детальніше висвітлення шляхів реалізації процесуально-технологічного блоку моделі в умовах упровадження спеціального курсу / вибіркової дисципліни «Інтеграція художньо-продуктивної та театральної діяльності в дошкільній освіті» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А2 «Дошкільна освіта», зокрема підкріпити зазначені положення конкретними прикладами студентських робіт, виконаних із застосуванням різних форм, методів і прийомів навчання. Це дозволило б наочно продемонструвати результативність запропонованих підходів.

Зазначене сприятиме посиленню взаємозв'язку між теоретичними положеннями та практичною реалізацією запропонованої моделі.

Загалом третій розділ демонструє високий рівень організації педагогічного експерименту, системність і послідовність дослідницьких дій, а також переконливість отриманих результатів. Він логічно завершує дисертаційне дослідження, підтверджуючи ефективність запропонованої авторкою моделі та педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Висновки чіткі, лаконічні, структуровані, відповідають задекларованим завданням. Список використаної літератури свідчить про потужну джерельну базу дослідження.

Якнайбільш ґрунтовні здобутки дослідження А. О. Зубалій вважаємо за доцільне відзначити:

- ефективно-доведену структурно-функціональну модель підготовки майбутніх вихователів до формування творчих здібностей старших дошкільників засобами інтеграції художньо-продуктивної та театральної діяльності;
- розроблення та упровадження спеціального курсу «Інтеграція художньо-продуктивної та театральної діяльності в дошкільній освіті» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А2 «Дошкільна освіта»;
- підготовку та видання «Практикуму і методичних рекомендацій до спецкурсу “Інтеграція художньо-продуктивної та театральної діяльності в дошкільній освіті”» (Кропивницький: ФОП Піскова М.А., 2026. 59 с.), розроблених за результатами впровадження та апробації спеціального курсу.

Результати дисертаційного дослідження Зубалій Алли Олександрівни відображено у 11 наукових публікаціях, серед яких: 3 статті у фахових виданнях України (дві з яких одноосібні), 1 стаття у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі Web of Science, 1 стаття у зарубіжному виданні, а також 6 публікацій у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, що свідчить про належний рівень апробації результатів дослідження, що всебічно презентують його результати. Представлені у додатках матеріали (4 довідки про впровадження результатів дослідження у ЗВО – додаток А; діагностичний матеріал – додатки Б, В, Г, Д, Е; силабус навчальної дисципліни «Інтеграція художньо-продуктивної та театральної діяльності в дошкільній освіті» – додаток Ж; зразок методичного забезпечення теми практичного спецкурсу – додаток З) є дотичними основному змісту дисертації та верифікують експериментальну частину дослідження.

Проте, не зважаючи на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження А. О. Зубалій, висловлюємо деякі рекомендації та пропозиції:

1. Теоретичний аналіз дефініцій «творчість», «творчі здібності» представлений у підрозділі 1.2, доцільно було б посилити шляхом їх подальшої структуризації та візуалізації. Зокрема, аналітичну цінність дослідження підвищило б створення узагальнювальної графічної моделі, що відображала б авторське бачення співвідношення зазначеного поняття з урахуванням сучасних вітчизняних наукових досліджень (В. Дихти-Кірфф, О. Дронової, В. Крамаренко, В. Рагозіної, О. Семенова та ін.), а також розроблення схеми, яка б репрезентувала уточнене визначення творчості та систему чинників її розвитку у дітей дошкільного віку.

2. У роботі доцільно було б поряд із визначенням критеріїв (п. 2.3, с. 106-108) подати їхні показники, що забезпечило б повноту та обґрунтованість характеристики рівнів (високого, середнього, низького), з урахуванням міри прояву кожного з показників.

3. Другий і третій розділ характеризується певною перевантаженістю теоретико-описовим матеріалом (зокрема щодо окремих базових понять і підходів), а також непропорційністю у висвітленні критеріїв, що знижує структурну збалансованість викладу.

4. Процесуально-технологічний блок моделі та опис упровадження спеціального курсу в третьому розділі потребують більшої конкретизації (зокрема через подання переліку тем, інтегрованих у дисципліни, і тематики спецкурсу) та доцільного підкріплення прикладами студентських робіт, їх рефлексій, що сприяло б посиленню практичної спрямованості дослідження.

5. Дисертаційна робота потребує окремих редакційних уточнень та узгодження згаданих у тексті науковців зі списком використаних джерел, що сприятиме підвищенню її якості та наукової завершеності.

Зазначимо, що висловлені міркування не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Загальний висновок офіційного опонента. Дисертаційне дослідження Зубалій Алли Олександрівни «Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами інтеграції художньо-продуктивної та театральної-

ігрової діяльності» є самостійно виконаною, завершеною науковою роботою, яка має вагомим науково-теоретичним та практичним значенням та на підставі якої сформульовано та обґрунтовано низку важливих для професійної та дошкільної освіти теоретичних положень та практичних рекомендацій. Актуальність, новизна, теоретична та практична значущість дисертаційної роботи засвідчує, що вона заслуговує на позитивну оцінку та відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор Зубалій Алла Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:
доцент кафедри дошкільної освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
кандидат педагогічних наук, доцент

Лілія ЗІМАКОВА

«04» червня 2026

